

Meinard Sprenger en zijn Noord-Amerikaanse verzameling

**Mocassins, een beverstaartmes, sneeuwschoenen
en kleding uit Canada, hoe komen die
in de collectie van het Zeeuws museum?**

Foto: Barraud Brothers, Barrie, Ontario

Studioportret van Meinard
Sprenger, Canada, ca. 1885
University of Calgary Libraries
and cultural resources

Het Zeeuws Museum in Middelburg beheert onder meer de driedimensionale collectie van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen (KZGW), kortweg Zeeuws Genootschap. Deze genootschapscollectie is zeer divers van aard; van schilderijen tot natuurhistorische voorwerpen. Een kleine maar gevarieerde

verzameling etnografische voorwerpen is er eveneens onderdeel van. Ruim 50 van deze objecten zijn afkomstig uit Noord-Amerika, geschonken door de uit Middelburg afkomstige Meinard Sprenger (1860–1951). In dit artikel wordt deze kleurrijke persoon besproken en een kijkje gegeven op de objecten die hij heeft verzameld.

*Caroline van Santen is antropoloog en museoloog
en werkt als conservator in het Zeeuws Museum in Middelburg.

Als zoon van een burgemeester lag aanvankelijk een toekomst als notabele voor Sprenger in het verschiet. Dit paste echter niet bij zijn avontuurlijke geest. Een erfenis van zijn moeder stelde hem in staat zijn eigen pad te bewandelen. In 1884 vertrok hij naar Canada, waar hij als stagiair (*'farmer-pupil'*) op een boerderij in de Muskoka-regio ten noorden van Toronto ging werken. Hier leerde hij

De Domburg Ranch

Sprenger en Muntz kozen een stuk land ten zuiden van de Bow rivier en startten hier met de Domburg Ranch, waar ze paarden en Hereford runderen gingen fokken. Het leven was er vrij eenzaam, al werden er regelmatig met naburige veefokkers bijeenkomsten georganiseerd, zoals schietwedstrijden en kampementen om vee bijeen te drijven. De samenwer-

Herbert Muntz en Meinard Sprenger voor hun blokhut, Domburg Ranch, Alberta, Canada, 1885-1890

University of Calgary Libraries and cultural resources

waarschijnlijk ook Herbert Muntz kennen. Deze Brit was met zijn familie vanuit Engeland naar Canada geëmigreerd.

Westwaarts

Eind 1885 of begin 1886 vertrokken Sprenger en Muntz samen naar het westen. Het gebied tussen de Grote Meren en de Rocky Mountains was toen nog maar net ontsloten door de aanleg van de Canadian Pacific Railway. Kolonisten werden aangemoedigd om zich hier te vestigen. De uitgestrekte grasvlakten (Plains) werden als zeer geschikt voor landbouw en veeteelt gezien. Sprenger en Muntz kozen Calgary, Alberta, als hun bestemming en gingen van daaruit op zoek naar land om een boerderij te beginnen. Ze volgden de vallei van de Bow River; een gebied waar nog vrijwel niemand permanent woonde, al waren er wel rondtrekkende groepen Zwartvoet en cowboys die er kampementen aanlegden op de rivieroever.

king tussen Sprenger en Muntz lijkt geen lang leven beschoren te zijn geweest, aangezien Sprenger rond 1889 de enige eigenaar was van het door hen samen ontgonnen land.

Zwartvoet-reservaat

De Domburg Ranch lag op slechts tien kilometer van het Siksika-reservaat. Dit is één van de Zwartvoet-reservaten, die als gevolg van een verdrag uit 1877 in het leven waren geroepen. De Zwartvoet moesten in die tijd verplicht op deze reservaten wonen, al trokken zij vooral tijdens de wintermaanden wel rond, bijvoorbeeld naar Calgary om wat geld te verdienen of om te handelen. Zij volgden dan de Bow River en kwamen zo ook langs de Domburg Ranch. Hier bezochten zij Sprenger, die in hun mescheden, pijpentassen en kledingstukken was geïnteresseerd. Helaas is niet bekend van wie en wanneer Sprenger precies objecten heeft gekocht. In 1894, naar verluidt als gevolg van een val van zijn paard, verkocht Sprenger zijn tweeënzes-

tig hectare tellende ranch. Hij bleef nog wel een aantal jaren in Noord-Amerika wonen, al is niet bekend waar hij precies verbleef.

Terug naar Nederland

Tijdens zijn verblijf in Noord-Amerika reisde hij verschillende keren terug naar Nederland. Tijdens twee van deze bezoeken, in 1887 en 1890, doneerde

Sprenger-collectie naar Middelburg

Na jarenlang (vanaf 1964) in bruikleen aan het Rijksmuseum voor Volkenkunde te zijn geweest, kwam de Sprenger-collectie in 2007, samen met de rest van de etnografica-collectie van het Zeeuws Genootschap, retour naar Middelburg. De Sprenger-collectie heeft dan al de belangstelling gewekt van Zwartvoet *oral*

Twee Zwartvoet Indianen, vermoedelijk Rabbit Carrier en Sitting Eagle. Rabbit Carrier maakt een ceremonieel vuur, Canada, ca. 1900

University of Calgary Libraries and cultural resources

Foto: Harry Pollard, Calgary, Alberta, Canada

hij door hem verzamelde objecten aan het Zeeuws Genootschap. Hij hield zelf echter ook nog een privéverzameling. Rond 1901 keerde Sprenger voorgoed terug naar Nederland en vestigde zich uiteindelijk in Domburg. Hier ontmoette hij onder de badgasten een jonge Schotse vrouw, Monica Duncan. Hij ging met haar na hun huwelijk in het huis 'De Wigwam' wonen. Later verhuisden ze naar Oostkapelle. De door Sprenger in Canada verzamelde voorwerpen werden als decoratie in zijn huizen gebruikt. In 1968 verhaalde zijn weduwe in een brief aan een nicht dat Sprenger erg trots op zijn verzameling was en dat de objecten in hun huizen in Domburg en Oostkapelle de muren hadden gedecoreerd. Toen zij dit schreef, behoorden de voorwerpen uit zijn privéverzameling al sinds Sprenger's overlijden in 1951 tot de collectie van het Zeeuws Genootschap.

historian Clifford Crane Bear en antropologe Lea Zuyderhoudt. Dit leidde uiteindelijk tot een samenwerking waarin foto's van objecten met enkele Zwartvoet experts in Canada werden gedeeld. Zij vertelden op film over de betekenis van de objecten voor hen. Fragmenten hiervan werden in 2010 getoond in de Zeeuws Museum-tentoonstelling 'Zwartvoet Indianen: Avonturen van een Zeeuwse verzamelaar'.

Op de volgende pagina's een deel van de Sprenger-collectie

Het Zeeuws Museum in Middelburg

Objecten uit de Sprenger-collectie worden regelmatig in presentaties in het Zeeuws Museum getoond. Momenteel zijn vier paar mocassins te zien in de semipermanente presentatie *Wonderkamers*. Sprenger's eigen jasje van op inheemse wijze geloid leer is samen met zijn hoed en met de sneeuwschoenen op de rug te zien in de tentoonstelling **Mannenpak**, nog tot en met 07-11-2021 te bezoeken. www.zeeuwsmuseum.nl

Objecten uit de Sprenger-collectie

Zoals uit het voorgaande is te lezen, heeft Meinard Sprenger tijdens zijn verblijf in Noord-Amerika objecten van de oorspronkelijke bewoners verzameld en op verschillende momenten aan het Zeeuws Genootschap geschonken. Een klein deel van deze objecten zal hij in 1884-1885 in het noordoosten van Canada hebben verworven. Het overgrote deel is echter afkomstig uit de Plains-regio en dan met name van de Zwartvoet. De Sprenger-collectie bevat onder meer kleding en accessoires, mocassins, pijpentassen, paardentuig en messcheden.

Sneeuwschoenen

Deze sneeuwschoenen heeft Meinard Sprenger vermoedelijk tijdens zijn verblijf in de Muskoka-regio verworven. Deze regio valt binnen het woongebied van de Ojibwe. In de winter maanden kan hier een flink pak sneeuw liggen. De Ojibwe en naburige volken in het noordoosten van Noord-Amerika hadden een manier ontwikkeld om zich gemakkelijker in de sneeuw te kunnen voortbewegen: sneeuwschoenen. Ze bestaan uit gebogen houten frames met twee tussenverbindingen die met gevlochten repen ongelooind leer zijn bespannen. Ze werden onder de voeten gebonden en zorgden ervoor dat het draagvlak van de voet werd vergroot, waardoor je minder diep in de sneeuw wegzakte. Meinard Sprenger staat met een vergelijkbaar stel sneeuwschoenen op de studiofoto, al is niet bekend of hij er zelf mee heeft rondgelopen.

Pijpentas van de Ojibwe

In 1890 doneerde Meinard Sprenger deze pijpentas aan het Zeeuws Genootschap. Hoewel hij toen al in Alberta woonde, is het erg waarschijnlijk dat hij deze in het noordoosten van Canada heeft gekocht. Net als de sneeuwschoenen is ook deze pijpentas namelijk afkomstig van de Ojibwe. De pijpentas is gemaakt van soepel

leer en heeft aan de voor- en achterzijde een kralenwerkpaneel met veelkleurige bloemmotieven. De laatste zijn waarschijnlijk geïnspireerd op Europees borduurwerk. Een dergelijke tas werd vermoedelijk gebruikt voor het opbergen van een lange ceremoniële pijp en tabak. Tabak speelde (en speelt) een belangrijke rol

voor de oorspronkelijke bewoners van Noord-Amerika. Het werd onder meer bij religieuze en *healing* ceremonies gebruikt. Door het roken van een pijp kon met de schepper worden gecommuniceerd; de rook fungeerde als medium om de boodschap over te brengen.

Plainsman hemd van gerookte elandshuid

Dit hemd, door Sprenger in 1890 aan het Zeeuws Genootschap geschenken, is een interessante mix van stijlen. Het is geen traditioneel inheems kledingstuk, maar het basismateriaal is dat wel. Dat is namelijk gemaakt van gerookte elandshuid, een techniek die zowel door de Stoney als de Cree werd toegepast. De kralendecoraties zijn er later op aangebracht, vermoedelijk om het hemd meer op een Plains oorlogsshirt te laten lijken. Het kralenwerk is uitgevoerd in de stijl van de noordelijke Plains. De kralenbanden

op de armen waren oorspronkelijk onderdeel van een paar leggings. De gebruikte geometrische motieven wijzen als mogelijke herkomst naar Zwartvoet, Stoney of Tsuu T'ina (Sarcee). De rozetten op de borst zijn in een eerder leven onderdeel geweest van een groter kralenwerkpaneel gemaakt door een Cree. Of Sprenger zelf opdracht heeft gegeven om het hemd met de kralenwerkpanelen te verfraaien of dat hij het zo heeft gekocht, is jammer genoeg niet meer te achterhalen.

De volgende drie objecten zijn afkomstig van de Zwartvoet en zijn onderdeel geweest van het foto-/filmproject voor de tentoonstelling in 2010 en verwerkt in de bijbehorende publicatie.

Dit soort messen waren bij Zwartvoet jagers en krijgers een essentieel en veelzijdig stuk gereedschap. Het mes werd gebruikt om dieren te villen en in stukken te snijden, om brandhout te hakken en natuurlijk om zich in man-tot-mangevechten te kunnen verdedigen. Clifford Crane Bear (2010: 52) omschreef ze als

'...scalpeermessen, vaak kregen we die uit handel met de Hudson's Bay Company. We ... gebruiken ze om scalpen te maken, of soms maakten we er een speer van.' Op het stalen blad is een deel van een inscriptie te lezen: *'Jukes Cou'*. Dit verwijst naar de naam van het Britse bedrijf Jukes Coulson dat ijzerwaren leverde voor de handelsposten van de Hudson's Bay Company.

De leren schede is voorzien van kralenwerk in geometrische motieven. Deze zijn typisch Zwartvoet en zijn gebaseerd op een oudere decoratietechniek met gekleurde stekelvarkenspennen. Volgens Crane Bear was het rond 1890 niet gebruikelijk dat een Zwartvoet naast de decoratieve schede ook zijn mes verkocht. Mogelijk was dit mes te bot om nog te gebruiken en werd het daarom samen met de schede aan Sprenger verkocht.

**Beverstaartmes
met
leren schede**

Ceremoniële jurk van leer

De punten op de schouders van deze leren jurk verraden dat deze langere tijd aan deze plekken heeft opgehangen. Dit is dan ook hoogstwaarschijnlijk één van de objecten die Sprenger in zijn huis in Domburg of Oostkapelle ter decoratie aan de muur had hangen. Een dergelijke jurk behoorde niet tot de dagelijks kleding, maar was bedoeld om bij bijzondere en ceremoniële gebeurtenissen gedragen te worden. Eén van de geïnterviewde Zwartvoet experts herkende het motief van de jurk, Ruth Brass (in Crane Bear 2010: 34): *'Dit is precies de jurk van mevrouw Water Chief. Zij hoort bij de Sun Dance, ze is betrokken bij veel ceremonies. Ze is heel belangrijk voor onze gemeenschap.'* Brass bedoelde niet dat deze specifieke jurk van de mevrouw Water Chief was die zij

persoonlijk kende, maar dat Water Chief de rechten op het gebruikte design van de jurk had. Een recht dat zij overgedragen had gekregen van één van haar voormoeders (Brass et al. 2015: 238).

Michelle Crow Chief (in Crane Bear 2010: 34) vertelt over het design: *'Er zijn verhalen aan deze jurken verbonden. Zelfs in die kleine [rood/zwarte driehoekige] patronen. Ze worden 'vruchtbaarheid' genoemd. Ze staan voor de vrouw die op het punt staat te bevallen. Dat is iets heel belangrijks.'* Naast kralen in verschillende maten, tradecloth en vingerhoedjes als belletjes was de jurk oorspronkelijk ook met hermelijnbont gedecoreerd, maar hiervan zijn vrijwel geen resten meer over.

Het meest opvallende aan deze mocassins is het kleurrijke kralenwerk. Het is uitgevoerd in de 'lazy-stitch'-techniek en de gebruikte motieven en kleuren zijn typisch Zwartvoet. Zoals Darryl McDonald (in Crane Bear 2010: 50) vertelt: 'Ook nu nog herkennen mensen elkaar aan de designs en de kleuren. Op een powwow kun je aangesproken worden door een Elder: 'Ik zie dat je Zwartvoet bent aan je kleuren'.

Naast glaskraaltjes is ook rode tradecloth als decoratie gebruikt. Over de opstaande boorden zegt Crane Bear (2010: 50): 'Deze mocassins hebben bovenkanten die gemaakt zijn van meelzakken. We gebruikten wat we hadden. Het laat zien met hoeveel zorg en liefde ze gemaakt werden.' Voor extra bescherming zijn op het soepele leer aan de onderzijde zolen van stevig ongeloooid leer of rawhide aangebracht.

Mocassins met typische motieven van de Zwartvoet

Literatuur

- Blackfoot Gallery Committee.** (2001). *Nitsitapiisinni: The Story of the Blackfoot People*. Toronto: Key Porter Books.
- Brass, R. et al.** (2015). Woman's Dress. In P. Hovens and B. Bernstein (eds.). *North American Indian Art. Masterpieces and Museum Collections in the Netherlands*. Altenstadt: ZKF Publishers.
- Brownstone, A.** (2015). Plainsman Jacket. In P. Hovens and B. Bernstein (eds.). *North American Indian Art. Masterpieces and Museum Collections in the Netherlands*. Altenstadt: ZKF Publishers.
- Crane Bear, C. et al.** (2010) *Zwartvoet Indianen: de collectie Sprenger*. Middelburg: Zeeuws Museum.
- Moccasins*, online exhibition Canadian Museum of History. Geraadpleegd april 2021, www.historymuseum.ca/cmcl/exhibitions/aborig/mocasin/mocmaine.html
- Santen, C. van.** (2010). Een Zeeuwse rancher in Canada. In Archief. *Mededelingen van het Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen*. Middelburg: Koninklijk Zeeuwsch Genootschap der Wetenschappen.
- Santen, C. van.** (2013). The making of a Blackfoot exhibition at the Zeeuws Museum. *Journal of Museum Ethnography*, 26, pp. 89-106.
- Santen, C. van.** (2015). Beaver Tail Knife and Sheath. In: P. Hovens and B. Bernstein (eds.). *North American Indian Art. Masterpieces and Museum Collections in the Netherlands*. Altenstadt: ZKF Publishers.
- Struthers, R., & F.S. Hodge.** (2004). Sacred Tobacco Use in Ojibwe Communities. *Journal of Holistic Nursing*, October, pp. 209-225.